

Судова експертиза як засіб забезпечення правосуддя: проблеми та перспективи

Ольга Недашківська

старший судовий експерт сектору товарознавчих досліджень відділу товарознавчих, економічних, будівельних, земельних досліджень та оціночної діяльності, Житомирський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Житомир, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2568-0201>, e-mail: persik.emir@gmail.com

Олександр Гунько

директор Житомирського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру Міністерства внутрішніх справ України, м. Житомир, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-7119-720X>, e-mail: omgunko@ukr.net

Розглянуто роль судової експертизи як важливого інструмента забезпечення правосуддя в Україні. Проаналізовано основні проблеми судово-експертної діяльності. Окремлено перспективи розвитку судової експертизи в умовах цифровізації. Запропоновано напрями вдосконалення та підвищення ефективності експертної діяльності.

Ключові слова: *судова експертиза; правосуддя; докази; цифровізація.*

Forensic Expertise as a Means of Ensuring Justice: Problems and Prospects

Oлга Nedashkivska, Oleksandr Hunko

The authors consider the role of forensic expertise as an important tool for ensuring justice in Ukraine. The main problems of forensic expertise are analyzed. The prospects for the development of forensic expertise in the conditions of digitalization are outlined. Directions for improving and increasing the efficiency of expert activity are proposed.

Keywords: *forensic expertise; justice; evidence; digitalization.*

Фундаментом демократичного суспільства є правосуддя, реалізація якого на практиці передбачає дотримання принципів об'єктивності, законності та справедливості. Одним із ключових елементів процесу встановлення істини під час судового провадження є судова експертиза, значення якої збільшується в умовах сучасних викликів: розвитку технологій, ускладнення правовідносин, збільшення кількості та різноманіття правопорушень, що потребують застосування спеціальних знань [1, 2].

Досягнення істини в судовому процесі часто ускладнюється специ-

фікою обставин справи, особливо в умовах тотальної цифровізації всіх галузей життєдіяльності людини та потребою в технічних і спеціальних знаннях. У такому контексті особливу роль відіграє судова експертиза — процесуальний інструмент, що ґрунтується на застосуванні спеціальних знань у різних сферах науки і техніки для встановлення об'єктивних обставин справи [1].

Судова експертиза як важливе джерело доказів у цивільних, кримінальних та адміністративних справах дає змогу суду отримати об'єктивні,

науково обґрунтовані відповіді на питання, які потребують спеціальних знань [1]. Висновок експерта не має наперед установленої юридичної сили, однак переважно саме він суттєво впливає на формування внутрішнього переконання суду та сприяє встановленню істини [3].

Наявність технічних, медичних, економічних або інших складних аспектів у справах робить експертний висновок єдиним способом установлення фактичних обставин, що мають істотне значення. Зокрема, у кримінальному провадженні результати судової експертизи можуть бути вирішальними у визначенні винуватості особи, а в цивільному — у вирішенні спорів щодо власності, здоров'я, недобросовісної конкуренції тощо.

Попри визнання важливої ролі судової експертизи існує низка проблем, які стримують її розвиток та знижують ефективність застосування на практиці [4]:

- 1) *недостатнє кадрове забезпечення*. Брак кваліфікованих експертів, особливо у спеціалізованих сферах (цифрові технології, біотехнології, фінансова аналітика), зумовлює не тільки затягування строків проведення експертиз та зниження їхньої якості, а й унеможливорює їх проведення загалом;
- 2) *матеріально-технічна відсталість*. Більшість державних експертних установ потребують оновлення обладнання, забезпечення вільного доступу до сучасних методик та програмного забезпечення;

- 3) *неврегульованість правового статусу приватних експертів*. Хоча закон дає змогу залучати недержавних експертів, суди часто ставляться до їхніх висновків з упередженням, що створює дисбаланс у змагальному процесі, виключає існування здорової конкуренції;
- 4) *затягування строків проведення експертиз*. Через навантаження на державні установи строки проведення експертиз можуть сягати кількох місяців і навіть років, що унеможливорює забезпечення принципу розумних строків судового розгляду;
- 5) *відсутність єдиного електронного простору судової експертної діяльності*.

Упровадження слабо розвинутих систем електронної взаємодії, відсутність налагодженого механізму такої взаємодії у дотичних галузях призводить до неефективної комунікації між судами, експертами та сторонами справи.

Потреба в упровадженні заходів для забезпечення належного якісного рівня судової експертизи в умовах цифровізації зростає в геометричній прогресії. Реалізація на практиці системних заходів, спрямованих на вдосконалення судово-експертної діяльності, можлива завдяки запровадженню таких дій [5]:

- 1) реформування системи підготовки експертів через впровадження спеціалізованих освітніх програм, регулярної перепідготовки, реальної співпраці

з міжнародними експертними установами;

- 2) оновлення матеріально-технічної бази та забезпечення експертних установ сучасним обладнанням, лабораторіями, доступом до міжнародних баз даних та наукових розробок;
- 3) цифровізація судово-експертної системи через створення електронного кабінету судового експерта для замовлення й передачі експертиз, автоматизації комунікації між експертами, правоохоронними та судовими органами;
- 4) підвищення довіри до висновків приватних експертів та створення рівноправних умов для висновків експертів незалежно від форми власності установи або місця роботи експерта.

Судова експертиза є невід'ємною складовою системи правосуддя, яка забезпечує об'єктивність судового розгляду та сприяє встановленню істини у справі шляхом залучення осіб, які мають спеціальні знання. Так, судова експертиза відіграє ключову роль у забезпеченні об'єктивності, неупередженості й ефективності судового процесу. Її значення особливо зростає в умовах бурхливого науково-технічного розвитку, що зумовлює потребу у спеціальних знаннях і постійно підвищує вимоги до якості висновку експерта як джерела доказу [5].

Сукупність проблем як організаційного, так і правового характеру потребує комплексного підходу для їх розв'язання.

Отже, у процесі дослідження виявлено низку ключових проблем, що стримують розвиток судово-експертної діяльності в Україні: кадровий дефіцит, технічна відсталість, неоднозначне ставлення до висновків приватних експертів, затягування строків виконання експертиз і відсутність ефективної цифрової взаємодії між учасниками процесу. Ці чинники негативно впливають на якість і своєчасність здійснення правосуддя.

Водночас в умовах цифровізації, європейської інтеграції та зростаючої складності правових спорів судова експертиза потребує системного оновлення. Перспективними напрямками її вдосконалення є реформування системи підготовки експертів, модернізація матеріально-технічної бази, упровадження цифрових рішень для комунікації між установами, а також утвердження рівноправного статусу державних і приватних експертів.

Комплексна реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню якості експертних досліджень, скороченню строків судового розгляду, отже — зміцненню довіри громадян до судової влади та забезпеченню верховенства права в Україні.

Перелік джерел посилання

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.01.1994 р. № 4038-XII (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.04.2025).

3. Шумило О. М. Роль судової експертизи у забезпеченні правосуддя. *Вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4. С. 115—121.
4. Ситник І. О. Теоретичні та практичні проблеми судово-експертної діяльності в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. № 3. С. 98—102.
5. Судова експертиза: проблеми сьогодення та перспективи розвитку : кол. моногр. Львів, 2020. 406 с.